

TOIMITTANUT MARKE AHONEN

HIP PO KRA TES

VALITUT TEOKSET

jutaan vielä käsitys palleasta (*frenes*) ja sydäimestä ajattelun ja tunne-elämän keskuksena: vaikka *frenes* (yks. *frēn*) onkin samaa kantaa kuin *fronein*, ”ajatella”, yhteys on kirjoittajan mukaan ”satunnainen” tai perustuu siihen, että pallean alue reagoi tunnekokemuksiin voimakkaasti. Varhaisemmassa tutkimuksessa on joskus arveltu, että tämä kolmen kappaleen mittainen jakso olisi lisätty alkuperäiseen teokseen myöhemmin. Nykyään se kuitenkin hyväksytään osaksi alkuperäistä teosta: kyseessä on ekskursio, jonka tarkoitus on lisätä ”pyhää tautia” koskevien argumenttien tehoa. Koko teos on ilmeisesti laadittu luettavaiksi yleisön edessä, ja siinä näkyy monia harkittuja tyylikeinoja, joita suomennos ei aina pysty tavoittamaan.

Pyhästä taudista kuuluu oletettavasti hippokraattisen korpuksen varhaisimpien teosten joukkoon. Se muistuttaa läheisesti sekä ajatuskuluiltaan että sanastoltaan ja tyylyltään teosta *Ilmoista, vesistä ja paikoista*, ja teosten katsotaan olevan mitä todennäköisimmin saman kirjoittajan laatimia. Teos lienee syntynyt 400-luvun eKr. lopulla.

TEKSTIN SUOMENNOS²

I.1 Mitä tulee niin sanottuun pyhään tautiin, asia on seuraavalla tavalla. Minusta se ei näytä olevan lainkaan sen jumalallisempi tai pyhempi kuin muuta sairautta, vaan kaikilla muillakin sairauksilla on oma luontonsa, jonka mukaisesti ne syntyvät, ja myös tällä sairaudella on oma luontonsa ja syynsä. **2** Ihmiset ovat kuitenkin pitäneet sitä jumalallisena ilmiönä oman kokemattomuutensa ja sairauden ihmeellisyyden vuoksi, koska se ei ole lainkaan muiden sairauksien kaltainen. Heidän neuvottomuutensa ja tietämättömyytensä ylläpitävät sairauden jumalallisuutta, kun taas heidän käyttämänsä parannuskeinon helppous tuhoaa sen, sillä he parantavat sitä puhdistusmenoilla ja loitsuilla. **3** Jos sitä pidetään jumalallisena ihmeellisyytensä vuoksi, niin siinä tapauksessa pyhiä tauteja on useita eikä vain yksi, sillä minä aion osoittaa, että on muitakin aivan yhtä lailla ihmeellisiä ja kummallisia sairauksia, vaikka kukaan ei pidäkään niitä pyhinä. Ensinnäkin, päivittäin sekä kolmantena päivänä ja neljäntenä päivänä toistuvat kuumeet eivät minusta näytä olevan yhtään vähemmän pyhiä ja jumalan lähettämiä kuin tämä tauti,

² Suomennos perustuu J. Jouannan (2003) kriittiseen edition alkukielisestä tekstistä. Kappaleiden numerointi seuraa Jouannan edition kappalenumerointia, ja pääkappaleiden numerot (roomalaiset numerot) vastaavat samalla Littrén edition kappalenumeroita.

vaikka ihmiset eivät niitä ihmettelekään.³ Toisaalta taas näen, että ihmiset tulevat hulluksi ja menevät järjiltään ilman mitään ilmeistä syytä ja tekevät paljon asiattomia asioita, ja tiedän monien valittavan ja huutavan unissaan, ja jotkut tuntevat tukehtuvansa ja jotkut hyppäävät ylös ja pakenevat ulos ja ovat järjiltään kunnes heräävät, minkä jälkeen he ovat terveitä ja yhtä järkeviä kuin aiemminkin, joskin he ovat kalpeita ja heikkoja.⁴ Eikä näin tapahdu vain kerran vaan useasti. On paljon muutakin ja monenlaista, mutta jokaisen yksittäistapauksen käsittelystä tulisi pitkä esitys.

4 Minusta näyttää, että ne, jotka ensimmäisenä väittivät tätä tautia pyhäksi, olivat samanlaisia henkilöitä kuin nykyäänkin ovat maagit,⁵ puhdistusmenojen

3 ”Kolmantena päivänä toistuva kuume” (kr. *tritaïos pyretos*, engl. *tertian fever*) tarkoittaa vuoropäivin toistuvaa rytmistä kuumetta, sillä kreikkalaiset laskivat mukaan päivän, jona kuume alkaa, kuumeettoman välipäivän ja jälleen päivän, jona kuume toistuu. Tätä voi verrata Uuden testamentin tapaan laskea Jeesuksen nousseen kuolleista kolmantena päivänä: ensimmäinen päivä on kuolinpäivä perjantai, ja sunnuntai on tästä laskettuna siis kolmas päivä. Sama laskutapa koskee ”neljäntenä päivänä toistuvaa kuumetta”, jossa välipäiviä on siis kaksi.

4 Unen aikainen tukehtumisen kokemus viitanee unihalvauksen kaltaiseen tilaan. Myöhemmässä antiikin lääketieteessä unihalvaus (*efialtes*) esitettiin usein tilana, joka saattoi kehittyä epileksiaksi, tai suorastaan unenaikaisena epileptisenä kohtauksena.

5 Sana ”maagi” (*magos*) tarkoitti alun perin itämaaisia, etenkin persialaisia, pappeja ja pyhien menojen toimittajia, mutta sana sai Kreikassa nopeasti halventavan merkityksen ja tuli tarkoittamaan myös kotoperäisiä uskonnollisia huijareita.

toimittajat, kerjäläispapit ja ihmeidentekijät, jotka teeskentelevät olevansa oikein hurskaita ja tietävänsä enemmän kuin muut. He käyttävät jumalallisuutta suojana ja verhona omalle avuttomuudelleen, sillä he eivät pysty tarjoamaan mitään oikeasti hyödyllistä hoitoa, ja jottei olisi päivänselvää, etteivät he tiedä mitään, he päättivät pitää tätä sairautta pyhänä. He keksivät sopivia selityksiä ja kehittivät parannuskeinoja, jotka takaavat heidän oman turvallisuutensa. Niinpä he määräävät puhdistusmenoja ja loitsuja. He myös käskvät pidättyä kylvyistä ja monista ruoista, joiden syöminen onkin haitaksi sairaille ihmisille: merikalojen joukosta on pidättyävä mullosta, mustapyrstöstä, kelttikalasta ja ankeriaasta (nämä näet ovat vaarallisimpia),⁶ lihojen joukosta on taas pidättyävä vuohenlihasta, peuranlihasta, sianlihasta ja koiranlihasta (nämä näet ärsyttävät pahimmin vatsaa), lintujen joukosta on pidättyävä kukosta, kyyhkystä ja trapista (näitä pidetään kaikkein vahvimpina) ja vihannesten joukosta on pidättyävä mintusta, valkosipulista ja sipulista (mikään kitkerä ei näet ole

6 Kohdassa mainitut kalalajit ovat epävarmoja. ”Mustapyrstö” tarkoittaa ehkä nykyään satulasargiksi kutsuttua kalaa.

hyväksi sairaalle).⁷ He kieltävät käyttämästä mustaa viitaa (musta on näet kuoleman väri) ja makaamasta vuohennahan päällä tai pukeutumasta siihen ja pitämästä jalkaa jalan päällä tai kättä käden päällä (nämä kaikki ovat näet esteitä). 5 Kaiken tämän he määräävät taudin jumalallisuuden vuoksi, ikään kuin tietäisivät jotakin enemmän, ja he esittävät jo ennalta muitakin syitä, niin että jos potilas paranee, he saavat kunnian taitavuudestaan, mutta jos potilas taas kuolee, heillä on selityksensä turvanaan ja he pääsevät sanomaan, etteivät he ole suinkaan syyäitä, vaan jumalat – eiväthän he antaneet potilaille mitään lääkettä syötäväksi tai juotavaksi eivätkä keittäneet tätä kylvyissä, niin että heitä voitaisiin pitää syyäinä. 6 Minä puolestani luulen, ettei kukaan sisämaassa asuvista libyalaisista ole terve, mikäli asia on kiinni vuohennahoista ja -lihoista, sillä heillä ei ole peittoa eikä vaatetta eikä jalkinetta, joka ei olisi vuohesta tehty: heillä ei näet ole muuta karjaa kuin vuohet

7 Ruokia koskevia kieltoja voi verrata pythagoralaisten uskonnollis-filosofisiin elämäntapasääntöihin, joissa kiellettiin muun muassa tiettyjen kalojen ja lintujen syöminen. Kirjoittaja näyttää kuitenkin pitävän näitä kieltoja myös lääketieteellisesti perusteltuina. Myös jatkossa mainittu huomio mustan värin yhteydestä kuolemaan saattaa olla pythagoralaista perua: Pythagoraan itsensä kerrottiin aina pukeutuneen puhtaasti valkoisiin vaatteisiin.

ja naudat.⁸ Mutta jos nämä asiat, silloin kun niitä syödään ja käytetään, synnyttävät tämän sairauden ja kasvattavat sitä, kun taas niiden syömättä jättäminen parantaa sen, niin ei jumala olekaan enää sen aiheuttaja eikä puhdistusmenoista ole mitään hyötyä, vaan ruoka on se mikä parantaa ja vahingoittaa, kun taas jumalan mahti katoaa.

7 Niinpä minusta näyttääkin, että ne, jotka yrittävät parantaa näitä sairauksia tällä tavalla, eivät pidä niitä pyhinä eivätkä jumalallisina. Jos ne nimittäin saadaan poistumaan tällaisilla puhdistusmenoilla ja tällaisella hoidolla, niin mikä estää, etteivät muut vastaavat temput saisi niitä myös ilmaantumaan ihmisissä ja sairastuttamaan heitä? Silloinhan jumaluus ei ole enää syytä, vaan jokin inhimillinen. Se, joka pystyy puhdistamalla ja taikakeinoilla poistamaan tällaisen taudin, pystyy myös tuottamaan sen toisilla tempuilla, ja tässä järkeilyssä jumalallisuus tuhoutuu. 8 Tällaisia he puhuvat ja tällaisia tempuja he tekevät, ja he teeskentelevät tietävänsä jotakin enemmän ja huijaavat ihmisiä määrämällä näille pyhitysmenoja ja puhdistuksia, ja suurin osa heidän puheistaan viittaa jumalmailmaan ja jumalolentoihin. Mutta minä katson, etteivät heidän

8 Maininta naudoista näyttää sopivan kohtaan huonosti, ja jotkut edittorit poistavat sanan tekstistä. ”Libya” tarkoitti antiikin aikana Nülin länsipuolista Pohjois-Afrikkaa. Historioitsija Herodotos (n. 484–425 eKr.) kuvaa myös libyalaisien käyttämiä vuohennahkavaatteita sekä mainitsee libyalaisien olevan aivan poikkeuksellisen tervettä kansaa.

puheensa kerro hurskaudesta, kuten he itse luulevat, vaan pikemminkin hurskauden puutteesta ja siitä, ettei jumalia heidän mielestään ole. Heidän hurskautensa ja jumalaisuutensa on hurskauden puutetta ja epäpyhyyttä, kuten aion osoittaa.

9 Jos he nimittäin esittävät, että he osaavat ottaa kuun alas ja pimentää auringon ja synnyttää myrskyä ja poutaa ja sateita ja kuivuutta ja tehdä meren ja maan hedelmättömäksi ja kaikkea muuta sellaista – väittävätpä he sitten näiden asioiden perustuvan riitteihin tai johonkin muunlaiseen tietoon tai käytännön harjoitukseen –,⁹ niin minusta näyttää, että tällaisia asioita puuhaavat henkilöt ovat epähurskaita eivätkä usko jumaliin eivätkä näiden mahtiin eikä mikään estä heitä ryhtymästä kaikkein äärimmäisinkään tekoihin, sillä jumalat eivät heitä pelota. Jos näet ihminen taikakeinoin ja uhraamalla tuo alas kuun ja pimentää auringon ja aiheuttaa myrskyä ja poutaa, en minä ainakaan voi pitää mitään näistä jumalallisena vaan inhimillisenä, jos kerran jumalmailman mahti joutuu alistumaan ihmismielen vallan alle ja sen orjaksi. 10 Mutta ehkä nämä asiat eivät ole näin, vaan ihmiset, kun he ovat elantoa vailla, kehittävät ja sepittävät paljon kaikenlaista, niin

9 Thessalialaisten noitien väitettiin osaavan ottaa kuun alas taivaalta, siis aiheuttaa kuunpimennyksen; vrt. Aristofanes, *Pilvet* 749 ja Platon, *Gorgias* 513a. Myös filosofi Empedokles (400-luku eKr.) väitti tietävänsä, miten tuulia ja sateita hallitaan. Hippokraattinen teos *Muinaisesta lääketieteestä* mainitsee Empedokleen vihamielisessä sävyssä.

kaikessa muussa kuin myös tähän sairauteen liittyen, ja he katsovat, että kukin sairauden muoto on tietyn jumalan aiheuttama. 11 Sattuu nimittäin useasti, että potilaat matkivat samaa asiaa.¹⁰ Jos potilaat matkivat vuohta, jos he mylvivät ja jos he kouristelevat oikealta puolelta, he sanovat, että syypää on Jumalten äiti.¹¹ Jos potilas pitää enemmänkin korkeaa ja kimeää ääntä, he vertaavat häntä hevoseen ja sanovat, että syypää on Poseidon.¹² Jos taas potilas sairauden ahdistamana ulostaa, kuten usein tapahtuu, he panevat sen Enodian nimiin.¹³ Jos ulostetta tulee tiheämmin ja se on ohuempaa kuten linnuilla, kyseessä on Paimenten Apollon.¹⁴ Jos potilas päästää suustaan vaahtoa ja potkii jaloillaan, syypäänä on Ares.¹⁵ Kun potilaita kohtaavat öiset kauhut ja

10 Lauseen tekstiä on korjattu, ja sen merkitys on epävarma. Joistakin editioista se puuttuu kokonaan.

11 ”Jumalten äiti” viittaa alun perin vähäaasialaiseen hedelmällisyyden jumalattareen Kybeleen, jonka kreikkalaiset samastivat Rheaan, olympolaisten jumalien äitiin. Vuohia uhrattiin Jumalten äidin kultissa.

12 Meren jumala Poseidon oli mytologiassa myös hevosten jumala, ja hänet kuvattiinkin usein istumassa hevosten vetämissä vaunuissa.

13 Enodia oli teiden (kr. *hodos*, ”tie”) jumalatar, joka samastettiin usein Hekateen.

14 Apollonin kohdassa mainittu lisänimi *nomios* näyttää viittavan paimeniin ja laidunmaihin; ei ole selvää, miten tämä yhdistyy lintuihin ja linnuille ominaiseen ulostamistapaan.

15 Kiihkeän sodanjumala Areen kuvataan jo *Ilias*-eepoksessa vaahtoavan suupielistään.

pelot, järjenmenetykset sekä hyppäämiset ylös sängystä ja pakenemiset ulos, he sanovat, että kyse on Hekaten hyökkäyksistä ja sankarien vierailuista.¹⁶ 12 He käyttävät puhdistusmenoja ja loitsuja, ja minun mielestäni he tekevät kaikkein epäpyhimmän ja jumalattomimman teon: he nimittäin puhdistavat sairauden vallassa olevia verellä ja muilla sellaisilla keinoilla, ikään kuin nämä olisivat saastuneita tai vainoojahenkien piinaamia tai ihmisten noitumia tai tehneet jonkin epäpyhän teon.¹⁷ Kuitenkin näitä ihmisiä pitäisi kohdella aivan päinvastoin ja hakea apua jumalilta uhraamalla, rukoilemalla ja viemällä heitä pyhäkköihin. He eivät kuitenkaan tee mitään tällaista, vaan puhdistavat vain. Puhdistamisen välineistä he kätkevät jotkin maahan, heittävät jotkin mereen ja vievät jotkin vuorille, missä kukaan ei voi koskea niihin eikä astua niiden päälle. Mutta nehän pitäisi viedä pyhäkköihin ja luovuttaa jumalalle, mikäli jumala todella on syyppää sairauteen. 13 Mutta minä ainakaan en suostu uskomaan, että jumala muka saastuttaisi ihmiskehon, tuo kaikkein pyhin tuon kaikkein hauraim-

16 Hekate oli jumalatar, joka yhdistettiin tienristeyksiin, yöhön, kuolemaan, haamuihin, yöllisiin näkyihin sekä taikuuteen ja noituuteen. Filosofit Theofrastoksen *Luonteissa* ”taikauskoinen mies” puhdistaa alati kotiaan, koska uskoo Hekaten vierailleen siellä. ”Sankarit” (*hērōs*) ovat tässä vainajien sieluja, jotka vierailevat ihmisten luona yöaikaan.

17 Vainoojahenkien (*alastōr*) ajateltiin piinaavan etenkin ihmisiä, jotka olivat syyllistyneet johonkin vakavaan rikokseen. Vainoojahengen voivat aiheuttaa sairauksia, etenkin hulluutta.

man, vaan on niin, että jos se sattuuikin saastumaan jostakin muusta syytä tai kärsimään muuta vahinkoa, niin silloin jumala voi pikemminkin puhdistaa ja pyhittää kuin saastuttaa sen. Onhan jumaluus se, joka puhdistaa ja pyhittää ainakin suurimmat virheet ja epäpyhimmät teot ja on meille kuin pesuainetta.¹⁸ Me itse asetamme jumalien temppelien ja pyhäkköjen rajat, jottei kukaan astu niiden yli, ellei ole puhdas, ja sisään astuessamme me pirkotamme vettä ympärillemme, emme siksi että saastuisimme, vaan jotta puhdistuisimme, mikäli meissä on jotakin aiemmin tullutta saastaa. Näin on minun nähdäkseni pudistusmenojen laita.

II. 1 Tämä sairaus ei näytä minusta olevan lainkaan sen jumalallisempi kuin muutkaan sairaudet, vaan muillakin sairauksilla on oma luontonsa, jonka mukaisesti ne syntyvät, ja myös tällä sairaudella on oma luontonsa ja syynsä. Se on samassa määrin jumalallinen kuin kaikki muutkin sairaudet, ja se on myös parannettavissa yhtä lailla kuin muut sairaudet, ellei se sitten ole päässyt juurtumaan pitkän ajan kuluessa niin, että se on jo määrättäviä lääkkeitä vahvempi. 2 Kuten muutkin sairaudet, se saa alkunsa suvusta. Jos näet limaisesta vanhemmasta syntyy limainen jälkeläinen, sappisesta sappinen, näivetystautisesta näivetystautinen ja pernaisestä pernaainen

18 Kreikan sana *rhyμμα* tarkoittaa saippuaa tai lipeää, siis mitä tahansa ainetta, joka pesee lian (*rhypos*) pois.

jälkeläinen,¹⁹ niin mikä estää, että silloin kun isää tai äitiä vaivaa tämä sairaus, se vaivaa myös jotakuta jälkeläisistä? Siemen on näet lähtöisin kaikkialta kehosta – terveistä osista terve siemen ja sairaalloisista osista sairaallinen siemen. 3 Toinen vahva todiste siitä, ettei se ole lainkaan muita sairauksia jumalallisempi, on tässä: Se kehittyy luonnostaan limaisille henkilöille, mutta sappisia se ei vaivaa. Jos se kuitenkin olisi muita jumalallisempi, tämän sairauden pitäisi kehittyä yhtä lailla kaikissa, erottelematta sappisia ja limaisia.

III. 1 Mutta tämän sairauden syy ovat aivot, kuten ne ovat muidenkin vakavimpien sairauksien syy. Sanon nyt selvästi, millä tavalla ja mistä syystä se kehittyy. 2 Ihmisen aivot ovat kaksiosaiset kuten kaikilla muillakin eläimillä, ja niiden keskikohtaa erottaa ohut kalvo. Tämän vuoksi päätä ei aina kivistä samasta kohtaa, vaan vuoroin kummaltakin puolelta ja toisinaan koko päästä. 3 Aivoihin saapuu kaikkialta kehosta lukuisia ohuita suoniamia, mutta kaksi suonista on paksuja ja toinen niistä tulee maksasta ja toinen pernasta. 4 Maksasta lähtevän suonien laita on seuraavasti. Osa suonesta kurottaa alaspäin oikean puolen lävitse, aivan munuaisen ja lantio-
lihaksen ohitse reiden sisäosaan ja saapuu jalkaterään,

19 ”Näivetyystauti” (*thipsis*) tarkoittaa tautia, joka saa potilaan riutumaan ja kuihtumaan. Se viittaa antiikin lääketieteessä tilaan, joka lienee usein samastettavissa keuhkotuberkuloosiin. ”Pernainen” (kr. *splēnōdes/splēniēs*) tarkoittaa oletettavasti henkilöä, jonka pernan voidaan havaita olevan suurentunut tai kovettunut.

ja sitä kutsutaan ”ontoksi suoneksi”.²⁰ Toinen suonien osa kurottaa ylöspäin pallean ja keuhkon oikean puolen kautta. Se haarautuu kohti sydäntä ja oikeaa käsivartta, ja loppuosa kulkee ylöspäin solisluun kautta kaulan oikealla puolelle, aivan ihoon asti, niin että se tulee näkyville. Aivan korvan kohdalla se piiloutuu ja siinä se jakautuu, niin että paksuin, suurin ja onttoin osa päättyy aivoihin ja yksi osa oikeaan korvaan, yksi osa oikeaan silmään ja yksi osa sieraimiin. 5 Näin on laita maksasta lähtevien suonien. Myös pernasta ulottuu suoni vasemmalle ja se kulkee ylös ja alas, aivan kuten maksasta lähtevä suoni, mutta se on ohuempi ja heikompi.

IV. 1 Näiden suonien kautta me otamme sisään suuren osan hengestä (*pneuma*), sillä ne ovat meidän kehomme hengitysteitä, kun ne vetävät itseensä ilmaa ja kuljettavat sen pienten suonien kautta muualle kehoon, virkistävät kehoa ja jälleen päästävät sen ulos. 2 Henki ei näet voi pysyä aloillaan, vaan se liikkuu ylös ja alas. Jos se seisahtuu johonkin kohtaan ja sen liike keskeytyy, se osa, mihin se seisahtuu, tulee voimattomaksi. Todiste on tässä: kun maataessa tai istuessa pienet suonet joutuvat puristuksiin, niin ettei henki pääse kulkemaan suonien lävitse, seuraa heti paikalla tunnottomuus. Suonien laita on tällä tavalla.

V. 1 Tätä sairautta esiintyy limaisilla, mutta sappisilla ei. Se alkaa kehittyä sikiön ollessa yhä kohdussa.

20 ”Ontto suoni” on kreikaksi *koilē fleps*, joka kääntyi edelleen latinaksi muotoon *vena cava*.

Myös aivot nimittäin puhdistuvat ja kukkivat ennen syntymää, kuten muutkin kehonosat.²¹ 2 Mikäli aivot puhdistuvat hyvin ja oikeassa mitassa tässä puhdistumisessa eikä valuminen ole runsaampaa eikä niukempaa kuin on tarpeellista, niin silloin lapsella on erittäin terve pää. Mutta jos valuminen kaikkialta aivoista on liian runsasta ja sulamista tapahtuu paljon, on lapsella kasvaessaan sairas pää, joka on täynnä melua, eikä hän kestä aurinkoa eikä kylmää. Jos sulamista tapahtuu yhdestä silmästä tai korvasta tai jos jokin suoni kuivuu kokoon, niin silloin tuo osa vahingoittuu sen mukaan kuin sulamista tapahtuu. 3 Mutta mikäli puhdistumista ei tapahdu, vaan aines kertyy aivoihin, ovat nämä lapset väistämättä limaisia. Ne, joilla haavat kukkivat päässä, korvissa ja muualla iholla ja joilta tulee sylkeä ja räkää heidän ollessaan lapsia,²² selviävät vähimmällä, kun heille kertyy ikää. Tällä tavalla näet se lima, jonka olisi pitänyt puhdistua jo kohdussa, pääsee ulos ja puhdistumaan, eivätkä tällä tavalla puhdistuneet yleensä joudu tämän taudin uhreiksi. 4 Mutta ne lapset, jotka ovat

21 ”Kukkiminen” (tässä *anthein*, mutta tavallisemmin *eksanthein*) viittaa antiikin lääketieteessä ihottumiin, haavojen puhkeamiseen, näppylöiden muodostumiseen ja muihin ilmiöihin, joissa huonon aineiden voitiin tulkita poistuvan kehon ulkopuolelle. Käyttöä voi verrata suomen ilmaisuun ”ihon kukkiminen”.

22 Kohdassa esiintyvä sana *myksa* (vrt. *myktēr*, ”sierain”) tarkoittaa paksua nenäeritettä ja on siis aivan toinen sana kuin ”limaa” tarkoittava *flegma*. Joskus sanaa käytetään myös muissa kehonosissa esiintyvistä paksusta nesteestä tai eritteestä.

puhtaita ja joille ei kehity haavoja ja joilta ei erity räkää tai sylkeä ja jotka eivät ole käyneet läpi puhdistumista kohdussa, ovat vaarassa joutua tämän taudin valtaan.

VI. 1 Mikäli valuminen tapahtuu sydämen suuntaan, esiintyy tykytystä ja hengitysvaikeutta (*asthma*)²³ ja lisäksi rintakehä vahingoittuu. Jotkut käyvät myös kyttyräselkäksi. 2 Kun kylmä lima nimittäin saapuu keuhkoihin ja sydämeen, veri jäähtyy, ja verisuonet, jotka jäähtyvät väkipakolla, rummuttavat keuhkoja ja sydäntä vasten ja sydän tykyttää, niin että tämä väistämättä aiheuttaa hengitysvaikeuksia ja pystyhengitystä (*orthopnoia*),²⁴ koska potilas ei saa niin paljon henkeä kuin haluaisi, ja tämä jatkuu, kunnes sisään valunut lima on saatu kukistettua ja se on lämmennyt ja hajaantunut suoniin. 3 Tällöin potilaan tykytys ja hengitysvaikeudet lakkaavat. Lakkaaminen on suhteessa valumisen määrään: jos valuminen on runsaampaa, se tapahtuu hitaammin, ja jos se taas on niukempaa, se tapahtuu nopeammin. Jos valumisia tapahtuu tiheämmin, potilas saa kohtauksia tiheämmin. 4 Potilas kärsii siis tällaisista vaivoista, mikäli valuminen tapahtuu keuhkoihin ja sydämeen. Jos se taas tapahtuu vatsaan, häntä vaivaavat ripulit.

23 *Asthma* tarkoittaa yleisesti raskasta tai vaikeutunutta hengitystä. Se on siis oireen, ei sairauden nimi.

24 *Orthopnoia* tarkoittaa tilannetta, jossa potilas ei pysty hengittämään makuuasennossa vaan pyrkii pystyyn.

VII. 1 Mutta jos nämä reitit on suljettu ja valuminen tapahtuu niihin suoniin, joista olen edellä puhunut, potilas menettää puhekykynsä ja tuntee tukehtuvansa, hänen suustaan valuu vaahtoa ja häneen hampaansa puristuvat yhteen, kädet koukistuvat ja silmät harottavat eikä hän pysty lainkaan ajattelemaan, ja joiltakin tulee myös ulostetta. Näin tapahtuu toisinaan vasemmalla puolella, toisinaan oikealla puolella ja toisinaan molemmilla puolilla. **2** Selitän seuraavaksi, miten kukin näistä tapahtuu. Potilas menettää puhekykynsä, kun lima laskeutuu äkisti suoniin ja sulkee ilman ulos, niin ettei hän saa ilmaa aivoihin, onttoihin suoniin eikä onteloihin, vaan lima salpaa hengityksen. **3** Kun ihminen näet ottaa henkeä suun ja sierainten kautta, se menee ensimmäisenä aivoihin, ja sitten suurin osa menee vatsaan ja osa keuhkoihin ja osa suoniin. Sieltä se hajaantuu suonien kautta muihin kehonosiin. **4** Se osa, joka menee vatsaan, jäähdyttää vatsaa mutta ei vaikuta mitenkään muutoin, ja sama koske sitä osaa, joka menee keuhkoihin. Suoniin menevä ilma sen sijaan vaikuttaa, kun se menee onteloihin ja aivoihin, ja tällä tavalla se antaa ajattelun ja liikkeen jäsenille. **5** Kun siis suonet liman vaikutuksesta sulkeutuvat ilmalta eivätkä pysty ottamaan sitä vastaan, ne saavat henkilön menettämään puhekykynsä ja järkensä. **6** Kädet puolestaan käyvät voimattomaksi ja koukistuvat, kun veri seisahtuu eikä virtaa läpi kuten tavallisesti. **7** Silmät harottavat, kun pienet suonet eivät saa ilmaa ja sykkivät. **8** Suusta tuleva vaahto on peräisin keuhkoista:

kun nimittäin henki ei pääse kulkeutumaan keuhkoihin, ne vaahtoavat ja kuohuvat ikään kuin potilas olisi menehtymäisillään. **9** Ulostetta pääsee karkaamaan, kun potilas tukahtuu väkipakolla: näin tapahtuu, kun maksa ja ylävatsa törmäävät palleaa vasten ja mahan suu sulkeutuu. Törmäys tapahtuu, kun henkeä ei pääse suuhun kuten tavallisesti. **10** Potilas potkii jaloillaan, kun ilma joutuu suljetuksi jäseniin eikä pysty liman vuoksi poistumaan: kun ilma syöksähtelee ylös ja alas veren lävitse, se aiheuttaa kouristelua ja kipua, ja tämän vuoksi potilas potkii. **11** Kaikki tämä tapahtuu potilaalle, kun limaa, joka on kylmää, pääsee valumaan vereen, joka on kuumaa, sillä lima jäähdyttää ja seisauttaa veren. Jos tämä valuminen on runsasta ja paksua, se surmaa potilaan välittömästi, sillä se kukistaa veren kylmyydellään ja jähmettää sen. Jos se taas on niukempaa, se pääsee hetkeksi voitolle ja salpaa hengityksen. Mutta jos se ajan myötä saadaan kukistettua siten, että se hajaantuu suoniin ja sekoittuu vereen, joka on runsasta ja kuumaa, niin suonet ottavat jälleen vastaan ilmaa ja potilas palaa järkiinsä.

VIII. 1 Pienet lapset, jotka joutuvat tämän taudin valtaan, usein kuolevat, mikäli valuminen on runsasta ja tapahtuu etelätuulen vallitessa.²⁵ Koska pienet suonet ovat ohuita, ne eivät voi ottaa vastaan limaa sen paksuuden ja runsauden vuoksi, mutta veri jäähtyy ja

25 Tuulten vaikutuksia aivoihin selitetään tarkemmin luvussa XIII.

jähmettyy, ja tämän vuoksi lapset kuolevat. 2 Jos lima taas on vähäistä ja valuu molempiin suoniin tai vain toiselle puolelle, he selviävät hengissä ja jäävät merkityiksi: suu, silmä, kaula tai käsi jää vinoksi siltä puolelta, missä limalla täyttynyt pieni suoni kukistui ja painui kokoon. Tämän pienen suonon vuoksi kehon vahingoittunut osa on väistämättä heikompi ja vajavaisempi. 3 Mutta pitemmällä aikavälillä tämä on yleensä eduksi, sillä lapsi ei enää joudu taudin valtaan, kun hänet kerran on merkitty, ja syy on seuraava: tämän pakottavan syyn vuoksi loputkin suonet vahingoittuvat ja painuvat osittain kokoon, niin että ne ottavat kyllä vastaan ilmaa, mutta liman valumista ei pääse enää tapahtumaan samalla tavalla. Jäsenet ovat toki kuitenkin heikompia, kun suonet kerran ovat vahingoittuneet. 4 Ne, joiden kohdalla valuminen tapahtuu pohjoistuulen aikaan ja on hyvin vähäistä ja suuntautuu oikealle puolelle, jäävät henkiin ilman merkkejä. Vaarana on kuitenkin, että tauti kasvaa ja suurenee heidän mukanaan, ellei heitä hoideta asianmukaisilla keinoilla. Lapsien kohdalla tapahtuu siis näin, tai ainakin paljolti tämänkaltaisesti.

IX. 1 Sen sijaan vanhempia henkilöitä tämä sairaus, silloin kun se ilmaantuu, ei surmaa, eikä se aiheuta heissä vääristymiä. Heidän suonensa ovat nimittäin ontot ja täynnä kuumaa verta, ja tämän vuoksi lima ei voi päästä voitolle eikä jäädyttää verta niin että se jähmettyisi, vaan se jää itse tuota pikaa tappiolle ja sekoittuu vereen. Näin suonet ottavat vastaan ilman ja

järki palaa, ja edellä kuvattuja merkkejä esiintyy heillä vähemmän heidän vahvuutensa vuoksi. 2 Mutta silloin kun tämä sairaus ilmaantuu hyvin vanhoille henkilöille, se surmaa tai halvaa heidät toispuolisesti siitä syystä, että suonet ovat tyhjentyneet ja veri on niukkaa, ohutta ja vetistä. Jos valuminen on runsasta ja tapahtuu talvella, se surmaa potilaan – se näet tukkii hengityksen ja jähmettää veren –, sikäli kuin valuminen tapahtuu kummallekin puolelle. Jos se taas tapahtuu vain toiselle puolelle, se halvaa toispuolisesti. Veri ei nimittäin pysty kukistamaan limaa, koska se on ohutta, kylmää ja niukkaa, vaan se jää itse tappiolle ja jähmettyy, niin että ne osat, joissa veri on tuhoutunut, käyvät voimattomiksi.

X. 1 Valumista tapahtuu useammin oikealle kuin vasemmalle puolelle, koska suonet ovat sillä puolella ontompia ja niitä on useampia kuin vasemmalla puolella. Nehän saavat alkunsa maksasta ja pernasta. 2 Valumista ja sulamista tapahtuu eniten lapsille, joiden pää kuumenee läpikotaisin joko auringon tai tulen vaikutuksesta ja joiden aivot äkisti palelevat. Silloin lima pääsee erkanemaan. Se sulaa aivojen kuumuuden ja hajoamisen vuoksi, ja se erkanee kylmenemisen ja tiivistymisen vuoksi, ja näin se lähtee valumaan. 3 Toisilla henkilöillä syy on tämä. Toisilla taas syy voi olla se, että etelätuuli ottaa äkisti vallan pohjoistuulten jälkeen ja löylyttää ja rentouttaa aivot, jotka ovat kiinteytyneet ja heikot, niin että lima alkaa tulvia ja lähtee näin valumaan. 4 Valumista tapahtuu myös, jos henkilö kokee epäselvästä

syystä johtuvaa pelkoa, jos hän pelästyy jonkun huu-
dettua tai jos hän ei pysty kesken itkemisen vetämään
nopeasti henkeä – nämä ovat asioita, joita lapsille usein
tapahtuu. Mitä tahansa näistä tapahtuukin, keho palelee
heti paikalla ja henkilö menettää äänensä eikä saa vedet-
tyä henkeä, vaan henki pysähtyy ja aivot jähmettyvät ja
veri seisahtuu, ja näin lima pääsee erittymään ja valu-
maan. 5 Lapsilla nämä ovat kohtauksen alkamisen syitä.
Ikääntyneille taas talvi on pahin vihollinen. Kun henkilö
näet kuumentaa päänsä ja aivonsa läpikotaisin suuren
tulen ääressä ja menee sitten kylmään ja palelee, tai kun
hän tulee kylmästä lämpimään ja suuren tulen ääreen,
niin hän kokee tämän saman ja saa kohtauksen siten
kuin edellä on kuvattu. On suuri vaara, että näin käy
myös keväällä, jos pää saa aurinkoa. Kesällä taas vaara
on vähäisin, sillä silloin ei tapahdu äkillisiä muutoksia.
6 Kun henkilö saavuttaa kahdenkymmenen vuoden iän,
tämä sairaus ei enää iske, ellei se ole ollut läsnä lapsesta
asti, paitsi hyvin harvoin tai ei kehenkään. Suonet ovat
nimittäin täynnä runsasta verta ja aivot ovat kiinteyty-
neet ja lujat, niin ettei valumista suoniin tapahdu tai jos
tapahtuukin, se ei kukista verta, joka on runsasta ja kuu-
maa.

XI. 1 Silloin kun tämä sairaus on kasvanut ja
kehittynyt mukana lapsesta asti, on tällaiselle henkilölle
tullut tavaksi kärsiä taudista ja kokea kohtaus yleensä
tuulien vaihtuessa ja etenkin eteläisten tuulien aikana.
Taudista pääseminen on vaikeaa. 2 Aivot ovat nimittäin

käyneet luonnollista kosteammiksi ja ne tulvivat limaa,
niin että valumisia tapahtuu tiheämmin, mutta lima ei
enää kykene irtoamaan kokonaan eivätkä aivot pääse
kuivumaan, vaan ne likoavat kauttaaltaan kosteudessa. 3
Asian voi saada parhaiten selville tämän taudin valtaan
joutuneista karjaeläimistä ja erityisesti vuohista, sillä ne
ovat useimmiten tämän taudin uhreja. Jos leikkaat pään
auki, huomaat, että aivot ovat kosteat ja täynnä vesipö-
hää ja pahanhajuiset, ja tästä saat varmuudella tietää,
ettei jumala vahingoita ruumista vaan sairaus.²⁶ 4 Näin
on myös ihmisen kohdalla. Kun tauti nimittäin ikään-
tyy, se ei enää ole parannettavissa: lima syövyttää aivoja
ja ne sulavat, ja sulanut osa muuttuu vedeksi ja ympäröi
aivoja ulkopuolelta ja huuhtelee niitä, ja tämän vuoksi
he saavat kohtauksia tiheämmin ja helpommin. Tästä
syystä tauti on pitkäikäinen, ja myös siksi, että valuva
aines on runsautensa vuoksi ohutta ja veri saa siitä heti
paikalla voiton ja kuumentaa sen perusteellisesti.

XII. 1 Ne, jotka ovat jo tottuneet tautiinsa, tie-
tävät ennalta milloin kohtaus on tulossa, ja he pake-
nevät pois ihmisten luota: kotiin, mikäli henkilön koti

26 Maininta kokeellisesta, dissektiota hyödyntävästä tutkimuk-
sesta on poikkeuksellinen hippokraattisessa korpuksessa. Ihmisvai-
naisia ei antiikissa leikely, joten tutkimukset piti tehdä eläimille
hyödyntäen. Huomiota voi verrata tarinaan, jota kerrottiin filosofi
Anaksagoraasta (n. 500-428 eKr.): filosofi leikkasi auki yksisarvisen
pässin pään ja selitti sarvien poikkeamaa aivojen kehityshäiriöllä,
kun taas muut pitivät tätä luonnonoikkua jumalallisena ennus-
merkkinä.

on lähellä, tai muussa tapauksessa mahdollisimman autioon paikkaan, missä mahdollisimman harvat voivat nähdä kun hän kaatuu; ja potilas peittää heti kasvonsa. Hän toimii näin sairauteen liittyvän häpeän vuoksi, ei jumalolennon pelon vuoksi, kuten ihmisten enemmistö uskoo. 2 Lapset kaatuvat aluksi siellä missä sattuvat olemaan, ja tämä johtuu heidän tottumattomuudestaan, mutta kun he ovat kokeneet kohtauksen useasti, niin kun he tuntevat sen ennalta, he pakenevat äitiensä luo tai kenen tahansa sellaisen henkilö luo, jonka he tuntevat parhaiten, ja tämä johtuu taudin herättämästä kauhusta ja pelosta. He eivät näet vielä ymmärrä hävetä.

XIII. 1 Väitän, että näistä syistä potilaat saavat kohtauksia tuulien vaihtuessa – eniten etelätuulten aikana, toiseksi pohjoistuulten aikana ja sitten muiden tuulien aikana. Nämä ovat nimittäin kaikista tuulista voimakkaimpia ja eniten vastakkaisia toisilleen sekä suunnaltaan että vaikutuksiltaan. 2 Pohjoistuuli nimittäin tiivistää ilman ja irrottaa siitä sen, mikä on sameaa ja kosteaa, ja tekee ilmasta kirkasta ja läpinäkyvää. Samalla tavalla se käsittelee myös kaikkea muuta, merestä ja muista vesistä alkaen. Se nimittäin irrottaa kaikesta kosteuden ja pimeyden – jopa ihmisistä, minkä vuoksi se on tuulista kaikkein terveellisin. 3 Etelätuuli vaikuttaa puolestaan päinvastaisella tavalla. Ensinnäkin se alkaa sulattaa ja hajottaa tiivistynyttä ilmaa, minkä vuoksi se ei heti paikalla puhalla voimakkaana, vaan pysyy aluksi tyynenä, koska se ei pysty heti hallitse-

maan ilmaa, joka aiemmin oli paksua ja tiivistä, vaan se löystyttää sitä ajan mittaan. Tämän saman vaikutuksen se saa aikaan maassa ja meressä, joissa, lähteissä ja kaivoissa ja kaikessa mikä kasvaa ja missä on kosteutta; ja sitä on kaikessa, jossain enemmän ja jossain vähemmän. Kaikki nämä tuntevat tämän tuulen vaikutuksen, ja kirkas muuttuu pimeäksi, kylmä muuttuu kuumaksi ja kuiva muuttuu kosteaksi. Saviastiat, jotka ovat täynnä viiniä tai jotakin muuta nestettä, joko sisällä asunnossa tai maan alla, tuntevat nekin kaikki etelätuulen vaikutuksen ja muuttavat muotoaan toisenlaiseksi. Se tekee auringon, kuun ja muut tähdet paljon luonnollista sumeammiksi. Kun se siis hallitsee tässä määrin näitäkin asioita, jotka ovat niin suuria ja voimakkaita, se saa myös kehon tuntemaan vaikutuksensa ja muuttumaan. 4 Näiden tuulien vaihtuessa on väistämättä niin, että aivot löystyvät ja kastuvat märäksi etelätuulten aikana ja suonet muuttuvat veltommiksi, kun taas pohjoistuulten aikana aivojen tervein osa kiinteytyy samalla kun aivojen sairaalloisin ja kostein osa erkanee ja huuhtelee niitä ulkopuolelta, ja tästä syystä valumisia tapahtuu näiden tuulien vaihtuessa. 5 Näin tämä sairaus syntyy ja kasvaa siitä, mikä tulee sisään ja mikä menee ulos, eikä sen parantaminen eikä sen tunteminen ole lainkaan hankalampaa kuin muiden sairauksien, eikä se ole myöskään jumalallisempi kuin muut sairaudet.

XIV. 1 Ihmisten tulee tietää, että meidän nautintomme ja ilomme ja naurumme ja pilailumme eivät ole

peräisin mistään muualta kuin aivoista, ja sieltä ovat peräisin myös tuskat, surut, harmit ja itkut. 2 Ja niiden avulla me eniten ajattelemme ja käsitämme ja näemme ja kuulemme ja erotamme ruman ja kauniin ja pahan ja hyvän ja miellyttävän ja epämiellyttävän, ja toisinaan me erotamme ne vallitsevan tavan mukaisesti, mutta toisinaan me havaitsemme ne sen mukaan, mikä on edullista, ja joskus me erotamme nautinnon ja vastenmielisyyden tilanteen mukaan, eivätkä samat asiat aina miellytä meitä. 3 Niiden kautta me myös tulemme hulluksi ja menemme järjiltämme, ja meitä vaivaavat kauhut ja pelot, joskus yöllä ja joskus myös päivällä, sekä unet ja oudot harhailut ja asiaankuulumattomat huolet ja tietämättömyys todellisuudesta sekä vierauden kokemukset. 4 Ja kaikki nämä meidän kokemuksemme ovat lähtöisin aivoista, kun ne eivät ole terveet, vaan luonnollista kuumemmat tai kylmemmät tai kosteammat tai kuivemmat tai kun niitä kohtaa jokin muu luonnonvastainen tila, joka ei ole niille tavanomainen. 5 Hulluutta meissä aiheuttaa kosteus. Kun näet aivot ovat luonnollista kosteammat, niiden on pakko liikkua, ja kun ne liikkuvat, ei näkö eikä kuulo voi pysyä aloillaan, vaan me näemme ja kuulemme milloin mitäkin ja kieli puhuu sitä, mitä henkilö kulloinkin näkee ja kuulee. Mutta silloin kun aivot pysyvät aloillaan, on ihminen sen ajan järjissään.

XV. 1 Aivojen turmeltuminen tapahtuu liman ja sapsen vaikutuksesta. Voit tunnistaa kummankin tapauk-

sen seuraavalla tavalla. Ne, jotka ovat hulluja liman vaikutuksesta, ovat rauhallisia, eivät huutajia eivätkä hällisijöitä, kun taas sapsen vaikutuksesta hullut ovat möllisijöitä ja pahantekijöitä eivätkä he pysy aloillaan, vaan ovat alati tekemässä jotakin asiatonta. Jos hulluus on jatkuvaa, syyt ovat nämä. 2 Jos taas kauhut ja pelot vaivaavat, ne johtuvat muutoksesta aivoissa. Aivot muuttuvat kuumetessaan, ja ne kuumenevat sapsen vaikutuksesta, kun se syöksyy aivoihin muualta kehosta verisuonien kautta. Pelko on läsnä niin kauan, kunnes sappi palaa takaisin suoniin ja kehoon, ja sitten se lakkaa. 3 Epäasianmukaista surua ja paha oloa koetaan, kun aivot kylmenevät ja tiivistyvät totunnaisen tilan vastaisesti, ja tämä johtuu liman vaikutuksesta. Sama vaiva aiheuttaa myös unohtamista. 4 Yöllä henkilö voi huutaa ja parkua, kun aivot yhtäkkisesti kuumenevat. Tästä vasta kärsivät sappiset, mutta limaiset eivät. Aivot kuumenevat myös silloin, kun veri saapuu aivoihin runsaana ja kiehuvana, ja se saapuu runsaana edellä kuvattujen suonien kautta, kun henkilö sattuu näkemään pelottavaa unta ja on tuskan vallassa. 5 Samoin kuin hereillä olevan henkilön kasvot hehkuvat ja silmät punoittavat eniten silloin, kun hän pelkää ja hänen mielensä pohdii jonkin pahan teon tekemistä, samoin tapahtuu myös unen aikana. Kun hän sitten herää ja on järjissään ja veri hajaantuu jälleen suoniin, tila lakkaa.

XVI. 1 Tämän perusteella katson, että aivoilla on ihmisessä kaikkein suurin mahti. Ne ovat nimit-

täin meille ilmasta peräisin olevien asioiden tulkitsija, mikäli ne ovat terveet: ilma tarjoaa niille ajatuskyvyn.²⁷ 2 Silmät, korvat ja kieli sekä kädet ja jalat toteuttavat sitä, minkä aivot tietävät: kaikessa kehossa on näet järkeä niin kauan kuin se on osallinen ilmasta. 3 Ymmärrykselle aivot ovat viestintuoja: kun ihminen näet vetää henkeä sisäänsä, ilma saapuu ensimmäisenä aivoihin ja sitten se hajaantuu muualle kehoon, jätettyään aivoihin parhaan voimansa ja sen, missä on ajatus ja mieli. 4 Jos ilma näet saapuisi ensimmäisenä kehoon ja vasta myöhemmin aivoihin, jätettyään erotuskyvyn lihaan ja suoniin, se saapuisi aivoihin kuumana eikä se olisi puhdasta, vaan se olisi sekoittunut lihasta ja verestä peräisin olevaan kosteuteen, niin ettei se enää olisi täsmällistä.

XVII. 1 Tämän vuoksi väitän, että aivot ovat ymmärryksen tulkitsija. 2 Pallealla (*frenes*) on puolestaan nimensä muuten vain, ja se on saanut sen sattuman ja tavan perusteella, ei todellisuuden eikä luonnon perusteella.²⁸ Minä en ainakaan tiedä, mitä voimaa pallealla olisi ajattelun ja käsityskyvyn synnyssä, paitsi että jos henkilö yllättäen kokee suurta iloa tai surua, pallea hypähtää ja saa aikaan muljahduksen, mikä johtuu sen

27 Kirjoittajan ajatuksia ilman älykkääksi tekevästä vaikutuksesta voi verrata filosofi Diogenes Apollonialaisen (400-luku eKr.) teoriaan, jonka mukaan ilma on paitsi älykästä itsessään, myös tarjoaa ihmisille osan tästä älykkyydestä.

28 Palleaa tarkoittava sana *frenes* liittyy sanaan *fronein*, ”ajatella”, ”olla älykäs tai järkevä”.

ohuudesta ja siitä, että se on kehon jännittynein osa. Pallealla ei myöskään ole onteloita, johon se voisi ottaa vastaan hyvän tai pahan sattumuksen, vaan kumpikin näistä saa pallean häiriintymään sen luonnon heikkouden vuoksi. Sillä pallea ei aisti mitään aiemmin kuin kehon muut osat, vaan sillä on turhaan tämä nimi ja selitys, aivan kuten sydämen viereisiä osia kutsutaan ”korviksi”, vaikka ne eivät mitenkään osallistu kuulemiseen. 3 Jotkut kuitenkin sanovat, että me ajatteleme sydämellä ja että tämä osa on se, joka kokee surua ja huolta; mutta näin ei ole, vaan sydän kouristuu samoin kuin pallea ja voimakkaamminkin seuraavista syistä: sydämeen ulottuu suonia kaikkialta kehosta, ja se puristaa niitä otteessaan niin että se aistii, jos henkilöä kohtaa jokin kärsimys tai jännitys. On väistämätöntä, että keho vapisee ja jännittyy, kun henkilö kokee tuskaa, ja samoin käy silloin, kun hän kokee suurta iloa. Tämän vuoksi sydän ja pallea aistivat eniten. Kumpikaan ei kuitenkaan ole osallinen ajattelusta, vaan aivot ovat kaikkien näiden asioiden syy. 4 Samalla tavalla kuin aivot aistivat kehon osista ensimmäisenä ilmasta peräisin olevan ajatuksen, samoin aivot aistivat ensimmäisenä myös sen, mikäli ilmassa tapahtuu jokin voimallinen muutos vuodenaikojen vaikutuksesta ja se muuttuu toisenlaiseksi kuin mitä se oli aiemmin. Tämän vuoksi väitän, että aivoja kohtaavat kaikkein äkillisimmät (akuuteimmat), vakavimmat ja tappavimmat sairaudet, joita kokemattomien on kaikkein vaikeinta arvioida.

XVIII. 1 Tämä niin sanottu pyhä tauti syntyy samoista syistä, joista muutkin sairaudet syntyvät: siitä, mikä tulee sisään, ja siitä, mikä menee ulos, sekä kylmydestä ja auringosta ja tuulista, jotka muuttuvat eivätkä koskaan pysy aloillaan. Nämä asiat ovat jumalallisia, niin ettei ole tarpeen tehdä mitään erottelua ja pitää tätä sairautta muita sairauksia jumalallisempana, vaan ne ovat kaikki jumalallisia ja kaikki inhimillisiä. Jokaisella niistä on luontonsa ja oma erityinen mahtinsa, eikä minkään niistä edessä olla vailla neuvoja ja keinoja. **2** Useimmat sairaudet ovat hoidettavissa niillä samoilla asioilla, jotka niitä aiheuttavat. Yksi asia on ravintoa yhdelle sairaudelle, mutta toiselle se aiheuttaa vahinkoa. Lääkäriin tulee siis tietää tämä, jotta hän tunnistaa oikean ajan kullekin asialle ja antaa yhdelle potilaalle ravintoa tai lisää sitä ja ottaa toiselta potilaalta ravinnon pois tai vähentää sitä. **3** Tässä sairaudessa pätee sama kuin kaikissa muissakin sairauksissa: sairauksia ei tule kasvattaa, vaan ne tulee näännyttää käyttämällä sitä, mikä on kunkin sairauden pahin vihollinen, eikä sitä, mihin se on tottunut. Sairaus näet kasvaa ja kukoistaa siitä, mikä on sille totunnaista, kun taas sille vihamielinen kuihduttaa ja hävittää sen. **4** Se, joka tietää, miten ihmisissä saadaan elämäntapojen avulla aikaan kuivaa ja kostea sekä kylmää ja kuumaa, pystyy parantamaan tämänkin sairauden, mikäli hän tunnistaa oikean ajan hyödyllisille hoidoille, käyttämättä puhdistusmenoja tai magiaa tai mitään muuta tällaista toimintaa.

3. ILMOISTA, VESISTÄ JA PAIKOISTA

JOHDANTO

Kirjoitus *Ilmoista, vesistä ja paikoista* (kr. *Peri aerōn, hydatōn, topōn*, lat. *De aëre, aquis et locis*) on hippokraattisen korpuksen tunnetuimpia ja myös luetuimpia tekstejä. Vaikka teos on laadittu opastukseksi nimenomaan lääkäreille, jotka ammattiaan harjoittaessaan siirtyvät paikasta ja kaupungista toiseen, se on kautta vuosisatojen kiehtonut myös muita kuin lääketieteestä kiinnostuneita lukijoita. Selkeästi jäsennelty kirjoitus kuvailee paitsi sairauksia ja sairastavuuteen vaikuttavia tekijöitä kreikkalaisessa elinympäristössä, myös kaukaisia ja lähes tarunomaisia kansoja eksoottisine tapoineen. Teos ottaa kantaa Euroopan ja Aasian välisiin eroihin – tämä kysymys pohditutti ihmisiä teoksen syntyaikoina 400-luvun eKr. lopulla, jolloin yhä elettiin kreikkalaisten voittoon päättäneiden persialaissotien jälkimainingeissa. Teos